

בהקדמתנו הודגש כבר, כי במאמר זה אין אנו מתכוונים לתת הוראות תכניות לסידור הביצורים. לכן לא נתעכב על שאלות סידור הגדרות. שהרי אלו אינן אלא אלמנט אחד בהכנת השדה; ערכן העיקרי בזה, שהן יכולות לעכב התקפה של האויב ולהשהותו לזמן מה במצב העלול לגרום לו אבידות גדולות. בתכנית ניצול הביצורים יש כמובן לזכור היטב את העובדה, שאין הגדר כשלעצמה מעכבת לזמן רב, כי אם רק במידה ששומרים עליה - מעמדות קרובות זו לזו ובתנאי תאורה טובים ובטוחים (מקור זרם בטוח). אחרת הגדרות הופכות למקום מסוכן המטפח רגש בטחון מדומה.

5.

הוזכר לעיל גם שלב שלישי של הקרב: ניצול נסיגת האויב. אולם שלב זה אינו קשור בסידור ביצורים מיוחדים, אם לא לקחת בחשבון הכנת מקומות למארבים בדרכי הנסיגה המשוערות של האויב. חשוב ביותר להצלחה בשלב זה הוא הקשר הטוב עם הנקודות השכנות.

לבסוף יש לציין, לשם שלמות התמונה, את הצורך בהסאת הביצורים נגד ריגול מצד אוירונים (לפעמים - פרטיים), וגם את הצורך, במידה האפשרית, בהבטחת המקורות העיקריים של הכוח והמים נגד הרעשות או חבלות. לא גדון כאן בשאלת המקלטים לתושבים. השאלות הללו, במידה שהן כרוכות באפשרות של הפצצה אוירית או ארטילרית, הרי הן חורגות ממסגרת הסקירה הזאת. אך ענין החבלנות הפנימית (ושוב - הכוח והמים) עלול להוות נגע רציני, גם מבלי שתגיע לארצנו סערת המלחמה הגדולה.

והסיכום: הביצורים הם רק אמצעי-עזר בקרב ההגנה שמסביב לנקודה. יש חשיבות גדולה לא רק לעמדות בנויות, מבוצרות למפרע, או לגדרות, כי אם באותה המידה ממש, גם להכנת שדה-הקרב בעומק, לסידור דרכי-התנועה, להסאה ולקשר. את כל הסידורים יש לבדוק בתנאים שונים ולערוך תמרונים, כדי שהמגינים ידעו להתמצא גם בתנאי קרב פתאומי, בהתקפת לילה או בהפתעה אחרת.

י. שדה

לאופי "המלחמה הקטנה" במאורעות 1936 / 1939

המטרה והאמצעים

מהומות 1936/9 בארצנו, שהתחילו בצורת פרעות (ביפו), קבלו צורה של מלחמת ג'יריליה טיפוסית. קבוצות קטנות בערך, יחידות קלות-תנועה, הופעות פתאומיות, צורה מצד התושבים, דצנטרליזציה של הפיקוד, - כל אלו הן צורות רגילות של כל מלחמה פרטיזנית. אולם המטרה, הנשק, אופי הלוחם והטופוגרפיה קובעים צורה מיוחדת, למלחמה הקטנה בכל מקרה ומקרה - וצירופם של הגורמים האלה קבע גם את צורת מלחמת הערבים בארצנו.

המטרה - הערבים בשום פעם לא הציגו לעצמם כמטרה את ההתנכרות על כוחות השלטון בארצנו; ואף התקפותיהם על הישובים העבריים - מטרתן לא היתה להשמיד את הישובים, כי לכך כמעט שלא קיוו. אותה המטרה שעמדה לפני

הבורים ב
לפני העו
את רצונו
מצד, מ
במצב ש
במובן זה
כנוסיות
העובדה
למטרתם
אסטרטגי
המוזין ש
הנ
הסביבה ו
בהסתר.
מסודרת,
עשרות ו
ב-1917/18
יתרונותיו
יחידות פ
ביותר, -
גבעות, ו
הני
מתוצרת
במכונת ו
הרו
1918-1914
בנמצא בו
של המרד
להשתמש
האחרון, ו
מומן המי
אחת (בל
אפי
העזרה הו
מספר מכו
לעצמם, ל
יותר מש
מאוד של
ממשי רב
חסר לערו
הפז
של המרד

הבורים במלחמת דרום-אפריקה למשל, או לפני הסינים במלחמתם ביפן - לא עמדה לפני הערבים. מטרתו של המרד הערבי היתה דמונסטרטיבית-פסיכולוגית: להדגיש את רצונם הפוליטי ולרכוש אוהדים על ידי הדגשה עקשנית זו המלווה קרבנות מצדם, מצד האנגלים ומצד היהודים. המטרה הזאת דרשה מהם להחזיק את הארץ במצב של אי-שקט מתמיד, ואת זה ניסו הערבים להשיג במשך שלוש שנים. במובן זה לא חסו ראשי המרד גם על קרבנות מצד אנשיהם הם; עתים הכניסו כנוסיות בהתנגשויות עם הצבא - שתוצאותיהן היו ברורות מראש - אבל עצם העובדה של הקרב והעובדה של הקרבת אנשים - היתה, לדעתם, מקרבת אותם למטרתם הפוליטית. בדרך זאת צריכות היו תבוסות טקטיות קשות ליהפך לנצחונות "אסטרטגיים", אם נקבל כאן את ההגדרה הידועה, כי האסטרטגיה היא רק המשכה המזוין של הפוליטיקה.

הטופוגרפיה של ארצנו עזרה לכוחות הערבים להופיע ולהעלים פתאום. גם הסכיבה ההררית וגם השפלה הנטועה פרדסים - שתיהן יפות לתנועת יחידות קטנות בהסתר. מובן מאליו, שאין זאת אומרת, שארצנו בדרך כלל מקשה על מלחמה מסודרת, וכי רק המיתודה הפרטיזנית יכולה להצליח בה. הוית רציפה של עשרות או מאות אלפי חיילים - דוגמת זו, שהתפתחה, למשל, בארץ-ישראל ב-1917/18, שוללת בהכרח מהשטחים ההרריים, או המכוסים חורשות, את רוב יתרונותיהם, לגבי טיפוח מלחמת גורילה דוקא. אבל נעלה הוא מכל ספק, כי יחידות פרטיזניות קטנות, במקרה שהכוחות הפועלים נגדם אינם צפופים ומהודקים ביותר, - יוכלו לנצל יפה את היתרונות הספציפיים, הכרוכים באופים של שטחי גבעות, וביחוד של גבעות מכוסות שיחים או שטחי פרדסים.

הנשק שעמד לרשות המרד הערבי - היה הרובה, האקדח (בערים), פצצות מתוצרת בית או תוצרת סוריה, ובמידה מעטה רימוני-רובה (צרפתיים ישנים). במכונת היריה - כמעט שלא השתמשו כלל.

הרובים, רובם ככולם, היו רובים גרמנים ותורכים מוזן המלחמה העולמית 1914-1918. לא היה כל הגיון להכניס לארץ, סוגים חדשים, והרי רובים ישנים היו נמצא בארצנו ובארצות השכנות בכמויות כמעט בלתי-מגבלות לעומת היקף מטרותיו של המרד הערבי. התחמושת היתה, אמנם, גרועה - רבים מהכדורים אי-אפשר היה להשתמש בהם. אך הערבים ניסו להתגבר על זה על ידי חידוש הפיקות, ובזמן האחרון, כנראה, הגיעו לידיהם כמויות די נכרות של תחמושת חדשה. רובים שלא מוזן המלחמה, מצאו השלטונות אצל הערבים, לפי מיטב ידיעותי, רק פעם אחת (בשומרון).

אפשר להניח, כי בגלל שלוש סיבות לא השתמשו הערבים במכונות יריה-העזרה הכספית, שהמרד הערבי קבל מצדדים שונים אפשרה בנקל להכניס לארץ מספר מכונות יריה קלות. אולם, ראשית, אופי המטרה, אשר הציגו הערבים לעצמם, לא חייב היקף טקטי רציני, ומשום כך גם לא דרש במפגיע כלי-מלחמה יותר משוכלל ואפקטיבי מהרובה. שנית - מכונת היריה היא צרכן גדול מאוד של תחמושת, ובלי תעשייה מקומית או הספקה מסודרת מהחוץ אין לה ערך ממשי רב. שלישית - מכונת היריה דורשת אימון מיוחד של מפעיליה וזה חסר לערבים.

הפצצות, אשר העתונים כינו אותן בשם "פרימיטיביות", היו בשנתים הראשונות של המרד באמת פרימיטיביות ביותר. כל פצצה היה לה פתיל, שהיה צריך להדליקו

תכניות
אינן אלא
קפה של
ית ניצול
כבת לזמן
ובחנאי
מסוכן

ולם שלב
מקומות
שלב זה

ורים נגר
בהבטחת
זן בשאלת
ל הפצצה
החבלנות
שתייע

קודה יש
אם באותה
ה ולקשר.
ינים ידעו

193

זל מלחמת
פתאומיות,
ת רגילות
ה קובעים
זים האלה

ההתגברות
זמרתן לא
זמדה לפני

בגפרור או בסיגריה. ברם, הפצצות שהשתמשו בהן במקרים אחדים בשנת 1938, היה להן כבר מנגנון הדלקה קפיצי - אמנם גם הוא די פרימיטיבי.

דרכי המלחמה

בעתונות דובר הרבה על "התקפות" מצד הערבים. אין צורך להתוכח על המונח, אולם ברור, כי להתקפה במובן הצבאי המקובל לא היו התנפלויות הערבים דומות בשום אופן. אני הייתי מבכר להגדירן במלה "פעולות", "פעולות" אלו היו מהסוגים דלקמן:

1. יריות מרחוק על ישובים ומחנות.
2. יריות על ישובים ומחנות, המלוות נסיונות של חדירה.
3. יריות על כלי רכב ואנשים בודדים, בדרכים ובשדות, מקרוב ומרחוק.
4. טרור אינדיבידואלי (בעיקר בערים).
5. הנחת מוקשים.

היריות על הישובים, (כמעט בכל המקרים - בחשכה), אופשרו על ידי רשת של איתות בלילות וע"י רשת-אינפורמציה במשך היום. רשת האיתות עם כל הפרימיטיביות שבה - (איתות האורות לא הגיע למדרגת אלף-בית, והשתמשו רק בסימנים מועטים מותנים מראש) - נתנה בכל זאת לכנופיה הפועלת מושג מדויק למדי מתנועות כוחות הבטחון, הואיל והשתתפו בה כמעט כל כפרי הסביבה. רועים ועוברי אורח ערביים ריגלו במשך היום את עמדות הישובים ואת מקומות התורפה שלהם. לאחר הכנה כזאת, הלכה קבוצת הערבים, שיצאה בלילות לירות על הישובים היהודים, למלאכתה בבטחון גמור, והיא הלכה רק כשידעה שאין כוחות צבאיים ומשטריים בדרכה. המתנפלים היו קובעים למפרע את עמדות-האש שלהם, ולפעמים אף היו מתקינים עמדות, שכדורי המגינים לא יפגעו בהן, ויש שאפילו ביצרו אותן במקצת, כשראו צורך בכך. אמנם גם הסיכוי לפגוע בבני הישובים היה אצלם קטן למדי, בגלל הוסר-נכונותם. ברוב המקרים, להתקרב למרחק יותר אפקטיבי אל הישוב הנתקף, ורק במקרים מעטים פגעו המתנפלים במגינים: אם על ידי כדור תועה - (כמו בכחורה הצופה על המגדל ברמת הכובש) - או בשעה שהמקום הנתקף לא הספיק עדיין להתבצר (כמו בחניחה). ברם, בהתחשב עם מטרתם של הערבים, שהיתה בראש וראשונה - פסיכולוגית-פוליטית - חשוב היה להם קודם כל הרעש: רעש היריות, שהיה צריך להכניס דיזאורגניזציה בישובים ולדכא את כוחם המוסרי - והרעש בעתונות, שהוקם אחרי כל מעשה כזה, ביחוד בעתונות חוץ-לארץ המשפיעה על דעת הקהל.

בין השאר, חשוב היה לערבים להציג את עצמם על ידי האמצעי הלא-יקר הזה כגבורים: הלילה הוא שלנו, וההרים הם שלנו, וכיוצא בזה. ואמנם בזמן הראשון, אם גם לא הצליחו בהשגת מטרתם הראשונה (לדכא את רוח הישוב העברי על ידי יריות על ישובים ועל התחבורה), הרי יצרו אז מכל מקום בקרב הנוער הערבי אנדות על גבורת לוחמיהם. ואין לזלזל כלל בתוצאות אשר צמחו מזה, (ושרישומם ניכר עד היום).

נסיונות החדירה לתוך הישובים גופא נתקלו בהתנגדות ערה וחריפה מצד הישובים, וכולם סוכלו*.

* מוטב שנסיח כאן את דעתנו מן האסין הלא-טיפוסי בתחילת אשר התרחש בטבריה. הגנתה לא עמדה על הגובה, ואכרט הריגול הערבי (ישוב מעורב !!) הכיר בחולשותיה.

כמה מקרי יריות על ישובים היו גם ביום, אך אלה קרו בעיקר בסביבה ערבית. במקרים שאפשר היה לירות כמעט מבלי לצאת מתחומי הכפר. התקפות יריות בדרכים - נערכו על פי רוב ביום. הרועה הערבי, או הערבי העובר לתומו בדרכים - הם שריגלו את הסביבה לפני הפעולה, והם שהודיעו את אנשי הכנופיה על כל תנועה חשודה, והרגיעום כי, לכל הפחות, ערפם - בטוח. היריות מרחוק, לפעמים מרובים מרובים, (בסביבות ירושלים עד ל-70-80 רובים בבת אחת), הביאו לידי קרבנות רק לעתים רחוקות. גם התנועה בדרכים לא הושתקה. יש לציין, שמאחורי עמדותיהם - כאשר הספיקו לבחון למפרע, עמדו הערבים די יפה נגד אש חזקה של רובים, של מכונות-יריה, ולפעמים, גם של כלים יותר רציניים.

תוכח על ת הערבים אלו היו

ומרחוק.

כבר בשנת 1936, כשכיתות אחדות של גדוד ה"דוקסיס" הבריטי התחילו לסייר בהרי ירושלים סיורי עקיפין, לא בדרך הראשית, אלא במעברות הדרכים החגלה, עקב אכילס של הערבים, - חולשתם בהתנגשות בלתי-אמצעית, פנים אל פנים. שמונת הערבים, שנפלו אז מידי הצבא בקרב באבאל-ואד, מבלי שגילו כל התנגדות הראויה לשמה, הם עדות בולטת לכך.

רו על ידי זיהות עם והשתמשו לת מושג י הסביבה. ת מקומות ז בלילות פ כשידעה מפרע את גינים לא גם הסיכוי המקרים, נטים פגעו על המגדל ו בחניתה). סיכולוגית יך להכניס נוקם אחרי

הרבה יותר קרבנות נגרמו על-ידי יריות בדרכים מקרוב. במארכים אלה גילו הערבים כוח הסתגלות ואף סבלנות יוצאת מן הכלל. הם למדו מפי הגשמים שלהם את דרכי ההליכה או הנסיעה של קרבנותיהם, את מספרם וזיונם, ובמקרים רבים - (מקרים רבים מדי) - הצליחו על ידי ריכוז כוחות, העולים פי כמה על כחות קרבנותיהם, להשמידם ללא סיכון יתר לעצמם. ארבעת השוטרים הכריטיים מאילת-השחר, אשר סיירו חלקת כביש מסוימת תמיד באותן השעות, נהרגו (בספטמבר 1936) על ידי כנופיה של עשרות ערבים שחיכו להם בשעה הקבועה. חמשת קרבנות במעלה, שהלכו בדרכם לעבודה בשעה קבועה למקום ידוע, קפחו את חייהם ע"י יריות מרובות מאחרי סלעים, אשר ודאי סומנו ונבחרו למפרע. הרוגי דרך-חניתה, דרך עכו-צפח, שבעה קרבנות חיל הרכבת (והמשמר הבריטי הצבאי), חללי עין-גב - כל אלה הם אך מקרים טפוסיים.

אשר לטרור האינדיבידואלי, המכוון נגד יהודים מקריים, נגד פקידים-משלה אנגלים, יהודים וערבים, ונגד ערבים, בוגדים, הרי בשטחים אלה הושג שיא ההצלחה של המרד. הקרבנות היו מרובים. הרבה מן המעשים הוצאו לפועל בתוצפה ובהעזה יתרה. הגורמים אשר קבעו במקרה זה את ההצלחה היו שנים: האהדה, הפסיבית או האקטיבית, של הסביבה, והכשלון הגמור של המשטרה הערבית. אין ללחום בהצלחה בארגון טרוריסטי אלא מבפנים - ומבחינה זו היו מכשירי-הגישוש וההתערבות של כוחות-הבטחון בפנים הסביבה הערבית בתקופה ידועה חלשים למדי.

בעצם, עומד סוג זה של טרור אינדיבידואלי כבר מחוץ למסגרת, המלחמה הקטנה, כתזוין צבאי. אם כי אין להכחיש, כי המעשים הללו היוו חלק אורגני מאותה הצורה של התאבקות פוליטית-מלחמתית, שהוכתרה בשם, מלחמת-מטה (subwar).

נשק חמור בידי הערבים היה המוקש - כלי מוסתר הממלא חומר מפוצץ. בארץ לא היתה השגחה מספקת על רכישת החמרים הללו, וגם לא היתה שמירה נגד גניבתם, ולפיכך היו בידי הטרוריסטים בשפע. הכנתו של המוקש היתה כרגיל פרימיטיבית למדי, ומפני זה גם מסוכנת ביותר. הנחתו - לא דרשה גבורה

ריפה מצד

זה לא עמדה

מיוחדת, (ותצויין כאן עוד פעם ההשגחה המעולה על הסביבה, אשר קוימה על-ידי ערבים סתם). באיוורים ידועים קצר המוקש קציר-קרבות עגום. הסביבות, אשר בהן הרבו בעיקר להשתמש במוקשים, הן: א) ואדי פאליק-תל-מונד-רמת-הכובש, ב) דרום הארץ (חולדה-כפר-מנחם-נגבה), ג) נהלל וסביבותיה, במקרה האחרון היו המוקשים משוכללים יותר. מתבקשת השאלה, אם לא היתה בעובדה זאת יד גם לשכנותם של ישובים גרמניים, שמעולם לא הצטיינו בלויאליותם.

הרשימה על פעולות הערבים לא תהיה מלאה, אם לא נתעכב גם על החבלות. גם במקצוע זה, לא היו הפעולות שיטתיות. חיבלו בכל מה שנודמן תחת היד, בכל דבר שבאותו רגע היה נוח וקל יותר לחבל בו: דקירת פרות ברפת, השמדת עצים בפרדס צעיר, פיצוץ מכוני-מים, וכיו"ב. בשנת 1936 שימש צינור המים מראש-העין ירושלימה נושא חשוב לחבלות, אעפ"י שכל גזק שנגרם לצינור זה גרם מצוקת-מים גם לערבים. (בחוסר-הגיונה יכולה פעולה זו להתחרות עם השפוך חמתך על תאי הטלפונים בתי"א).

נוסף לאלה היו לערבים גם שלשה אובייקטים רציניים לחבלות, והם: קו המתח הגבוה של חברת החשמל, צינור הנפט של החברה העיראקית, ומסילות הברזל. מקומות החבלה בקיים חיוניים אלה היו תמיד בסביבה הערבית והחבלות עצמן הצליחו באותה מידה שהאובייקטים לא נשמרו. משהתחילו כוחות-הבטחון בשמירה ממשית - הלכו החבלות והצטמצמו עד אשר נפסקו לגמרי. לחבלות בדרך כלל, לא היה, כאמור, אופי תכני רציני, וגם המתכלים עצמם לא הציגו להם למטרה חבלות רציניות. העיקר היה הרושם, ומשום כך, למשל, אחרי כל ניקוב חור קטן בצינור הנפט ע"י ירית רובה, היו מדליקים את הנפט, למען יראה עמוד האש העולה ממנו. ריח ה,פנטזיה" התערב גם בריח הנפט הנוצר.

סכום

אין עדיין אפשרות לדעת, אם הדרגה האחרונה של המאורעות היא גם המסיימת. משום כך אין גם לעשות את הסיכום האחרון. אבל דברים אחדים התבלטו כבר בבהירות מספיקה: הערבים אינם נוטים ללחום בדרך של קרב ממש, לעומת זאת גילו נטיה נכרת לחבלות, מארבים, יריות מרחוק, גישוש, התנגבות-זלעתיים הראו גם כשרון לכל אלה. אבל כאשר נפגש כח ערבים מזוין עם כח מזוין אחר ומתנקש אתו - תמיד היו אותן התוצאות: הערבים פונים עורף. והדבר נכון לא רק כאשר הערבים נתקלים בצבא, שיוגו עולה על שלהם, אלא גם כאשר קבוצת ערבים מזוינת ברובים, נפגשת עם קבוצת נוטרים יהודים, המזוינים באותו הנשק עצמו. וכך הדבר לא רק כאשר אנשי-הבטחון עולים במספרם על המתנפלים, אלא גם במקרים הפוכים. מכל מקום, המהומות שימשו הזדמנות טובה לבחון את החומר האנושי של הישוב היהודי בארץ - ויש להגיד בבטחון כי הוא יצא בכבוד מהמבחן הקשה: אנשיו הראו את עצמם כלוחמים ממדרגה גבוהה. בהזדמנות אחרת רצוי יהיה לנחח כמה מקרים של התנגשויות מזוינות בין הערבים וכוחות-הבטחון במצבים שונים, ומתוך הדוגמאות להוכיח את צדק הנחתנו האחרונה.